

האסאג

Hugo Schneider Aktiengesellschaft-Metallwarenfabrik של ראשי תיבות של (Leipzig). קונצרן חימוש גרמני. הא' תפס מקום שלישי, אחרי אי.גה. פרבן והרמן גרינג ורקה (Herman Goering Werke) בין החברות הפרטיות שהעסיקו אסירי מחנות ריכוז בגרמניה. הא' הקים שישה מחנות לעבודת כפייה ליהודים בשטח הגנרלגוברנמן.

הא' נוסד ב-1863, כמפעל קטן לייצור נברשות בליפציג. ב-1899 הוקמה 'חברת מניות הוגו שנידר', עם הסבת המפעל לייצור מוצרי מתכת. לקראת 1930 העסיקה החברה כ-1,000 עובדים ומחזור השנתי הגיע לחמישה מיליוני מרקים.

ב-1932 נתמנה למנהלה הכללי של הא' פאול בודין, חבר המפלגה הנאצית ואיש ס"ס בדרגת שטורמבנפירר. סגניו היו ד"ר גיאורג מומה, הנס פירר וגוסטב הסן. יושב-ראש מועצת המנהלים היה ד"ר ארנסט פון שן. בין בעלי המניות של הא' היו הוגו צינסר, פון וילדנג וריכרד קור.

משנת 1933 פותחו קשרים עם האגף לחימוש חיל רגלים של הפיקוד העליון של הורמכט, והא' הפך לספק תחמושת קבוע של חיל הרגלים וחיל האוויר. ב-1934 סווג הא' כמפעל צבאי (Wehrmachtbetrieb). ב-1939 הגיע מחזורו השנתי ל-22,000,000 מרקים ומספר עובדיו לכ-3,700.

ב-1939 קיבל הא' מעמד של 'מפעל חימוש' (Rustungsbetrieb). עם ארגונה של מערכת החימוש בגרמניה מחדש ב-1940 מונה בודין ליושב-ראש של 'הוועדה המיוחדת II', שאמורה היתה לפקח על ייצור תחמושת קלה לחיל הרגלים ולחיל האוויר בכול הרייך. משמונה אלברט שפר ב-1942 לשר החימוש והייצור לצורכי מלחמה התחזק עוד יותר מעמדו של בודין עקב הרחבת סמכויות הוועדה.

בשנת 1944 קיבל הא' יפוי-כוח לייצור רב-ממדים של טילי כתף וזכה בהבעת תודה מהיטלר על הישגיו. להא' לייפציג הוענק התואר 'מפעל נציונל-סוציאליסטי לדוגמה'.

לפי הסברה, התאבד בודין עם אשתו באפריל 1945 כשפוצץ את בניין המשרד הראשי של הנהלת הא' בליפציג. קונצרן הא' לא הועמד לדין במשפטי נירנברג (ראה משפטים). הא' בגרמניה. בגרמניה היו להא' שמונה מפעלים, ובשנות המלחמה הועסקו בהם שני סוגי פועלים:

פועלים אזרחיים, גברים ונשים, מכול ארצות אירופה, ובעיקר מהארצות הסלוויות, שגויסו מיעוטם בהתנדבות ורובם בכפייה. כבר ב-1941 העסיק הא' מספר רב של פועלים מתנדבים קרואטים ופולנים, ובשנים שאחרי-כן גם צרפתים, רוסים ואחרים. לפועלים הסלווים נבנו

בקרב המפעלים מחנות פתוחים והוטל עליהם פיקוח משטרתי חמור. הפועלים הסלויים קיבלו שכר נמוך ביותר.

אסירי מחנות ריכוז. החל בקיץ 1944 הוקמו ליד כול מפעלי הא' מחנות עבודה, שכולם היו יחידות-חוץ (Aussenkommando) של מחנה בוכנולד. על-פי נתונים חלקיים של כרטסת בוכנולד היה מצב התעסוקה במחנות העבודה של הא' ליום 31 בינואר 1945 כמתואר בטבלה מספר 1.

היו כמה גורמים לכך שנשים במספר כה רב הועסקו בעבודת כפייה במפעלי הא': מיכון ייצורה של תחמושת זעירה ובינונית והאוטומציה שלו איפשרו לנשים לבוא במקום הגברים בקווי הייצור;

נשים היו זולות יותר. הא' שילם לס"ס תמורת עבודת אסירות פחות מששלים תמורת עבודת אסירים, הן בגרמניה והן בגנרלגוברנמן.

הניסיון שצבר הא' בעבודת כפייה של יהודים לימד, כי בתנאים שווים מגלות הנשים כושר הסתגלות ועמידות גבוה הרבה יותר משמגלים הגברים. שיעור התמותה בקרב הנשים היה נמוך יותר מאשר בקרב הגברים.

לפי רישום מיום 15 באוגוסט 1944 העסיקה הא' נוסף לאותם המנויים בטבלה עוד כ-2,000 אסירים ביחידת-חוץ מספר 53 בהרצברג (Herzberg a/Elster), שבה היה מפעל לייצור חומרי נפץ.

בפרק הזמן שבין הקמת מחנות עבודה של הא' בגרמניה עד לחיסולם הסופי באפריל 1945 עברו דרכם כ-20,000-22,000 אסירים בני לאומים שונים. עם התקדמות צבאותיהן של בעלות-הברית הועברו חלקם למחנות אחרים וחלקם גורשו לצעדות מות. בגלל פיזור האסירים לקבוצות רבות וקטנות, לא ניתן להעריך כמה מהם נספו או נהרגו בדרך. יש להניח שכ-70%-80% מהאסירים היהודים ממחנות הא' בגרמניה ניצלו.

הא' בפולין. אחרי פלישת הגרמנים לפולין התחיל הא' בפעילותו במחוז רדום שבמרכז פולין. ב-1940 נמסר להא', בהמלצתו של הפיקוד העליון של הורמכט, מינהל קומיסרי (Kommissarische Verwaltung) על המפעלים האלה:

מפעלי תחמושת בסקרז'יסקו-קמינה

בית-חרושת לייצור רימונים 'גראנאט' בקילצה (Granat-Kielce)

בית יציקה ראקוב בצ'נסטוכובה (Rakow-Czestochowa)

שלושת המפעלים קיבלו מיד מעמד של 'מפעלי צבא'. בתחילת 1943 קנה הא' את שלושת המפעלים ממשלת הגנרלגוברנמן ב-16,500,000 זלוטי (כ-1,500,000 מרקים).

אחרי פלישת הגרמנים לברית-המועצות הפך הא' לספק התחמושת העיקרי בגנרלגוברנמן. על-פי הנתונים ליום 1 בפברואר 1942 היה הא' המעביד הגדול ביותר בין 64 'מפעלי צבא'

בגנרלגוברנמן והעסיק 13,850 עובדים. רובם פולנים, מהם 10,267 במפעלי סקרז'יסקו-קמינה, 1,379 ב'גראנאט', ו-2,204 בבית-היציקה בצ'נסטוכובה. באביב 1941 התחיל הא' להעביר למפעליו שבגרמניה את הפועלים הפולנים מהמפעלים בגנרלגוברנמן. ב-1942 גברה השתמטות הפולנים מהעבודה והא' הקים למשתמטים שני מחנות 'לחינוך עבודה' (Arbeitserziehungslager) בסקרז'יסקו-קמינה ובקילצה. נוכח המחסור החמור בכוח עבודה הושג ב-12 באוקטובר 1942 הסכם בין הפיקוח על החימוש ובין מפקד הס"ס והמשטרה בגנרלגוברנמן, פרידריך וילהלם קריגר, בדבר העסקת יהודים בתעשיית החימוש. בעקבות ההסכם הקים הא' במחוז רדום שישה מחנות לעבודת כפייה, ובהם הוחזקו לעבודה במפעלי התחמושת יהודים מפולין, מאוסטריה, מצ'כיה, מגרמניה ומהונגריה (ראה טבלה מספר 2). בסוף יוני 1943 היו במחנות העבודה של הא' כ-17,000 אסירים יהודים, 6,408 מהם בסקרז'יסקו-קמינה. תמורת כול יהודי המוחזק במחנה שילם הא' לחשבון מפקד הס"ס במחוז רדום ארבעה-חמישה זלוטי ליום, ומהם נוכו הוצאות התחזוקה. תנאי החיים של האסירים היו שונים ממחנה למחנה, כי הושפעו רבות מיחסם של מנהלי המפעלים. כללית שלטה מדיניות 'השמדה באמצעות עבודה' ('Vernichtung Durch Arbeit'), ובכול המחנות ערך 'משמר המפעל' המקומי מדי פעם בפעם סלקציות, ובעקבותיהן הוצאו להורג כול 'הבלתי כשירים' לעבודה. מיולי 1944 עד תחילת 1945 העביר הא' לגרמניה את מרבית הציוד וחומרי הגלם ממפעלים שבגנרלגוברמן, וכן קבוצות פועלים פולנים. אחרי סלקציות אחרונות הועברו גם רוב האסירים היהודים למחנות הא' ברייך.